

58. SREČANJE MLADIH RAZISKOVALCEV SLOVENIJE 2024

ZVEZA ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE

KAKO STA UMETNOST IN RELIGIJA VPLIVALI NA EGIPČANSKO CIVILIZACIJO

Raziskovalno področje: ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Avtorica: Neja Veselko Pogorelčnik

Mentor: Petra Klima

Šola: Srednja šola za oblikovanje Maribor

Maribor, april 2024

ZAHVALA

Najlepše se zahvaljujem moji družini, zlasti moji mami, saj mi je bila v veliko pomoč pri iskanju in izposoji literature, pri svetovanju in iskanju odgovorov na vsa moja vprašanja. Zahvaljujem se tudi svoji mentorici, profesorici zgodovine, za pomoč in podporo pri izdelavi raziskovalne naloge.

POVZETEK

Stari Egipt je bil pravljica dežela, polna zgodb in bogov. Ljudje so bili vljudni in večino dolgega obdobja, ki je trajalo 3000 let, predani svojim vladarjem. Ti so predstavljali bogove na Zemlji. Verjeli so v mnogo bogov, na katere so se lahko obrnili v težavah, ali pa so verjeli, da jih ščitijo pred njimi, zato so jih častili, jim darovali darove ter jih prikazovali v številnih umetniških delih. Vladarji so dali postaviti velike zgradbe v čast bogovom in seveda tudi sebi, saj so bili prepričani, da so božji sinovi. Ker so verjeli v posmrtno življenje, so se vse življenje nanj temeljito pripravljali. Prepričani so bili, da je zemeljsko življenje priprava na onostranstvo ter večno življenje. V raznih obdobjih so gradili mogočne grobnice, ki so bile pripravljene na zadnje in večno domovanje telesa, ko ga bodo zapustili. Takrat so natančno poskrbeli, da bi se njihova mumificirana telesa ohranila večno, saj so bila počivališča za duše. Poznali so različne obrede, ki so se jih strogo držali. Kljub družbeni razslojenosti so bili vsi preskrbljeni, saj jim je reka Nil dajala pogoje za življenje. Zgodbe te napredne civilizacije so zapisane v vsaki črepinji, na vsakem zidu, sliki, kipu ali predmetu, ki so ga arheologi odkrili tudi po 5000 letih in na to so njihovi današnji potomci upravičeno ponosni.

KAZALO

1.	UVOD.....	7
2.	OPREDELTEV PROBLEMA IN NAMEN RAZISKOVANJA.....	7
3.	PREDVIDENA NOVA SPOZNANJA.....	7
4.	HIPOTEZE.....	7
5.	NIL – ŽIVLJENJSKA SILA.....	8
6.	NASTANEK EGIPTA.....	9
6.1	Nastanek sveta.....	9
6.2	Preddinastično obdobje.....	9
6.3	Združitev dežel.....	9
6.4	Staro kraljestvo.....	10
7.	FARAONI – EGIPTOVSKI VLADARJI.....	11
7.1	Božji sin.....	11
7.2	Vladarji.....	11
7.2.1	Narmerjeva paleta.....	12
7.3	Podoba faraona.....	13
7.4	Ženske ob faraonu, faraonke.....	13
7.5	Obdobja, dinastije.....	14
7.6	Spreminjanje vloge skozi čas.....	15
8.	ŽIVLJENJE EGIPČANOV.....	16
8.1	Življenje bogatih.....	17
8.2	Življene revnejših.....	19
9.	RELIGIJA IN BOGOVI.....	21
9.1	Religija.....	21
9.2	Božanstva.....	21
9.3	Domovi za bogove.....	24
9.4	Spremembe v religiji.....	24
10.	POSMRTNI OBREDI IN ODHOD V ONOSTRANSTVO.....	26
10.1	Mit o Ozirisu.....	26
10.2	Raziskovanje egipčanske kulture.....	26
10.2.1	Knjiga mrtvih.....	26
10.3	Grobnice.....	26
10.3.1	Piramidne grobnice.....	27
10.3.2	Dolina kraljev.....	27
10.4	Obredi.....	28

10.4.1	Zgodnji posmrtni obredi	28
10.4.2	Posmrtni obredi	28
10.5	Potrebe preminulih	30
11.	ODKRITJE GROBNIC	31
11.1	Zakladi iz grobnic	31
11.2	Tutankamonova grobnica	31
11.3	Prekletstvo grobnic	32
12.	EGIPTOVSKA PISAVA	33
13.	UMETNOST IN ARHITEKTURA	34
13.1	Gradbeni material	34
13.2	Veliki arhitekturni projekti	34
13.2.1	Gradnja piramid	34
13.2.2	Templji	36
13.2.3	Obeliski	37
13.3	Umetnost	38
13.3.1	Okrašeni predmeti in drobna umetnost	38
13.3.2	Slikarstvo in kiparstvo	39
14.	TUTANKAMONOVA ZAPUŠČINA	41
15.	METODE DELA	44
16.	REZULTATI ali IZSLEDKI	44
17.	DISKUSIJA ali RAZPRAVA	44
18.	DRUŽBENA ODGOVORNOST, TRAJNOST, NAPREDEK	46
19.	ZAKLJUČEK	47
20.	VIRI IN LITERATURA	49
20.1	Viri slik	50

KAZALO SLIK

Slika 1: Rodovitna obala Nila (Shutterstock).....	8
Slika 2: Dvoja krona ali pšent (Jeff Dahl).....	9
Slika 3: Hor z dvojno krono (Archai Optix).....	11
Slika 4: Narmerjeva paleta (James Quibell).....	12
Slika 5: Faraon s tradicionalnim pokrivalom in z umetno brado (Oren Rozen).....	13
Slika 6: Nefretete (Angelo Atzei).....	14
Slika 7: Kleopatra VII. (Eric E Castro).....	14
Slika 8: Egipčanski pisar (Rama).....	17
Slika 9: Nakit in obleka (Jennifer Brown).....	18
Slika 10: Lasulja (Keith Schengili - Roberts).....	18
Slika 11: Egipčanski obrtniki (Kingn8link).....	19
Slika 12: Model hiše (Gary Todd).....	20
Slika 13: Egipčanski bogovi (Wikimedia).....	22
Slika 14: Boginja Ma'at (Eternal Space).....	23
Slika 15: Boginja Bastet (Kotofej K. Bajun).....	24
Slika 16: Ehnaton in Nefretete z otroki (Martin Sillaots).....	25
Slika 17: Piramide v Gizi (Oisin Mulvihill).....	27
Slika 18: Mumificiranje (Jean Robert Thibault).....	29
Slika 19: Mumija v krsti (Mary Harrsch).....	30
Slika 20: Tutankamonova krsta (Mark Fischer).....	32
Slika 21: Hieroglifi (Hosni bin Park).....	33
Slika 22: Djoserjeva piramida (Carole Raddato).....	35
Slika 23: Keopsova piramida in Velika sfinga (Ernesto Graf).....	36
Slika 24: Karnak (Diego Delso).....	36
Slika 25: Luxor (Vyacheslav Argenberg).....	37
Slika 26: Abu Simbel (Diego Delso).....	37
Slika 27: Amuleti (Mark Cartwright).....	38
Slika 28: Kip faraona Ehnatona in Nefretete (Wafi Mall).....	39
Slika 29: Freska egiptovskega lovca (Jan van der Crabben).....	40
Slika 30: Tutankamonova grobnica (Harry Burton).....	41
Slika 31: Tutankamonova posmrtna maska (Roland Unger).....	42
Slika 32: Ušabti figurice (Gary Todd).....	43

1. UVOD

Civilizacija Starega Egipta je slikovita in zelo drugačna od evropskih civilizacij. Pri raziskovanju te kulture sem se osredotočila predvsem na umetnost in religijo ter življenje ljudi pa tudi na njihov medsebojni vpliv. Opirala sem se na odkritja arheologov ter zapise zgodovinarjev. Opisala sem nekaj najvidnejših in najznačilnejših arhitekturnih dosežkov in umetniških del ter na to, kaj nam pripovedujejo o tej civilizaciji in kakšen pomen so imeli zanje. Religija je imela močno vlogo zlasti ob smrti, saj je bilo po njihovem prepričanju zemeljsko življenje le priprava na posmrtnega. Čaščenje bogov je bilo na zelo visokem nivoju. Kljub temu, da je egipčanska civilizacija živela pred več tisoč leti, je bila razvita bolj kot katerakoli druga v tistem času.

2. OPREDELTEV PROBLEMA IN NAMEN RAZISKOVANJA

Cilj mojega raziskovanja je bil poglobiti se v staroegipčansko kulturo, predvsem njihovo religijo. Raziskati njihova prepričanja in verovanja, ugotoviti, kako je religija vplivala na vsakdanje življenje ljudi, kako so jo povezovali z naravnimi pojavi in kako se je prepletala z njihovimi običaji. Raziskati sem želela, kakšen pečat je pustila na njihovi arhitekturi, kako je vplivala na umetnost ter kaj lahko razberemo iz arheoloških najdb.

3. PREDVIDENA NOVA SPOZNAVANJA

Predvidevala sem, da se bodo moje hipoteze potrdile, da bom izvedela, kako so v tistem času živeli, da bom spoznala njihove običaje, obrede, oblačila in bogove. Predvidevam, da sta religija in umetnost med seboj tesno povezani oz. da se religija izraža skozi egipčansko umetnost, kulturo in miselnost tega ljudstva.

4. HIPOTEZE

Hipoteza 1: Religija je imela močno vlogo v življenju starih Egipčanov.

Hipoteza 2: Čaščenje bogov je bilo na visokem nivoju.

Hipoteza 3: Religija in umetnost sta bili tesno povezani.

Hipoteza 4: Umetnost priča o življenju staroegipčanske civilizacije.

5. NIL – ŽIVLJENJSKA SILA

Že Herodot je bil prepričan, da je največje bogastvo Egipta reka Nil, od katere je odvisno življenje Egipčanov (Maver, 2018).

Slika 1: Rodovitna obala Nila (Shutterstock)

Egipt je ob reki Nil ena najrodovitnejših dežel, čeprav večino ozemlja pokriva puščava. Tudi padavin ni veliko. Zaradi padavin in taljenja ledu v vzhodnoafriških gorah se od junija do septembra struga Nila čezmerno napolni in reka začne poplavljati. Naplavi veliko rodovitnega blata, ki omogoča uspevanje rastlin ter pogoje za poljedelstvo. Egipčani pa so razvili tudi sistem zalivanja z rečno vodo, zgrajen iz prekopov, bazenov in črpalk, iz tega in še mnogih drugih izumov lahko sklepamo na izredno tehnično naprednost egipčanske civilizacije (Oertwig, 1964).

Obdobje poplav so imenovali ahēt, območje ob Nilu pa zaradi naplavljenega rodovitne prsti Črna dežela (Tyldesley, 2010).

Rodovitnost zemlje in poplavljanje Nila je predstavljal bog Hapi, ki so ga častili, upodobili pa kot debelega moža visečih prsi. Na poljih so pridelovali predvsem pšenico za kruh in ječmen za pivo. Vedno pa v višavju ni bilo dovolj dežja in tisto leto ni bilo poplav, zato je nastopila lakota. Po drugi strani pa so lahko bile poplave uničujoče za posevke, če je reka preveč poplavila. Naloga vladarja je bila, da je poplave nadziral ter gradil in skrbel za jezove ter prekope (Morkot, 2002).

Uvedli so davek, s katerim so pobirali presežke hrane, ki so jih v centralnih skladiščih shranjevali za sušna leta (Assmann, 2021).

6. NASTANEK EGIPTA

6.1 Nastanek sveta

V egipčanski kulturi obstaja več mitov o nastanku bogov in sveta. Vsi pa govorijo o nastanku sveta iz prvotne vode kaosa, kar je imelo velik vpliv na religijo in obrede. (Kočar, 2015)

Iz te vode naj bi se dvignila gomila, na njej pa naj bi sedel bog Atum in ko je zajokal, naj bi iz njegovih solz nastali ljudje (Tyldesley, 2010).

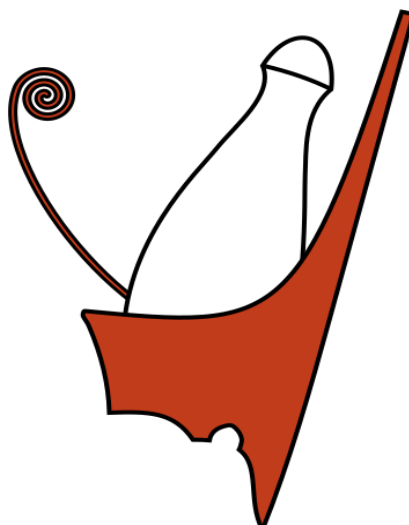
6.2 Preddinastično obdobje

Pred obdobjem Starega Egipta je bilo preddinastično obdobje, v katerem so že nastajale in se razvijale prve kulture ter se naselile na obalo Nila. Ukvarjale so se s poljedelstvom in z vzrejo živali. Takrat so že nastala preddinastična mesta Nakada, Abid in Hierakonopolo (Leskovar, 2020).

Samo ime Egipt izvira iz grščine, tako kot mnoga poimenovanja mest in bogov, saj so ga Grki imenovali Aigyptos. Stari Egipt se je pred več kot 5000 leti glede na tok reke delil na zgornji in spodnji Egipt, kjer so pomembno vlogo igrala tamkajšnja mesta, kot npr. Tebe, Abid, Memfis, Heliopolo, Giza in Avaris, tako so jih poimenovali in zapisali Grki (Maver, 2018).

6.3 Združitev dežel

Krona zgornjega Egipta je bila bela in podolgovata, imenovana hedžet, krona spodnjega Egipta pa je bila rdeča in drugače oblikovana, imenovana dešret. V zgodnjem dinastičnem obdobju je kralj Narmer združil zgornji in spodnji Egipt ter združil tudi obe kroni, ta krona se je nato imenovala pšent (Smith, 2010).

Slika 2: Dvoja krona ali pšent (Jeff Dahl)

Bog Hor je predstavljal Hierakonpolis, Set pa Nakade, predstavljala sta spodnji in zgornji Egipt. Mit o Horu in Setu govori o zmagi nad nasiljem ter o tem, kako sta združila dve deželi in si obljubila bratstvo. Združitev dežel je pomenila prehod iz nereda v red in naj bi se zgodila v miru. Čeprav je bil Set premagan, je bil nekako še vedno vključen (Assmann, 2021).

6.4 Staro kraljestvo

V Starem kraljestvu so za lažje vodenje državo razdelili na nome. Upravljala jih je peščica nadzornikov, ki so predstavljali elito. Staro kraljestvo imenujemo doba piramid, saj se je takrat rodila oblika piramide (Assmann, 2021).

Assmann je označil Egipt takole: »Gre za stari Egipt, intelektualni in duhovni svet, ki je z našim povezan s številnimi nitmi tradicije« (Assmann, 2021, str. 88).

7. FARAONI – EGIPTOVSKI VLADARJI

7.1 Božji sin

Beseda faraon izhaja iz besede per-ao, kar pomeni »velika hiša«, saj so živeli v velikih palačah. Faraoni so bili vladarji, ki so jih ljudje imeli za bogove (Hart, 1994).

Ker so faraoni ali kralji veljali za sinove božanstev, je to okrepilo njihovo moč in zagotavljalo tudi večno posmrtno življenje. To jim je bilo od državnega boga posvečeno že pred rojstvom (Assmann, 2021).

Vloga faraona je bila dedna, zato so naslednike pripravljali nanjo tako, da so jih športno in vojaško izurili (Hart, 1994).

Vladali so vsej deželi do svoje smrti, nato pa so postali božanstvo in zaščitniki mrtvih. V času vladanja so imeli absolutno oblast, pri tem so jim pomagali uradniki (Smith, 2010).

Velikokrat so prikazani skupaj z bogom Horom, ki je bil upodobljen kot sokol in je bil sin bogov Ozirisa in Izide (Morkot, 2002).

Slika 3: Hor z dvojno krono (Archai Optix)

7.2 Vladarji

Ko sta se zgornji in spodnji Egipt okrog leta 3000 pr. n. št. združila, so mu odtlej vladali mnogi vplivni vladarji, kot so Narmer, Keops, Kefren, Ehnaton, Tutankamon, Ramzes II. idr. V času njihovih vladavin sta bili kroni združeni v eno, kajti pred združitvijo sta imela Egipta vsak svojo krono (Maver, 2018).

7.2.1 Narmerjeva paleta

Narmer je bil prvi znani faraon. Imenovan je bil tudi Menes. Našli so Narmerjevo paleto, na kateri je na eni strani upodobljen kralj, ki pobija ujetnika, pod njim dva moža bežita v stran. Na drugi strani pa so obglavljeni ujetniki, ki jih pregleduje kraljevsko spremstvo, pod tem prizorom sta dve pošasti s prepletenima vratovoma. Vsebuje tudi več živalskih simbolov, ki imajo določen pomen (Romer, 2016).

»V štirih od petih razdelkov je upodobljena smrtonosna kraljeva moč; sporočilo se torej osredotoča na vojno, nasilje, smrt in podreitev. Ne gre za upodobitev miroljubne širitve, ampak za smrtonosen boj, ne za dolgotrajen proces, ampak za enkratno, časovno in prostorsko določen dogodek. Gre za zmago juga nad severom. Kralj zato že nosi obe kroni zdaj združenih in nekdanj ločenih področij. Ni več samo Hor, gospodar Nakade, temveč vladar na silo združenega kraljestva« (Assmann, 2021, str. 62).

Paleta so bile v osnovi namenjene drobljenju pigmentov. Običajno so na njih bili prizori z lova, ta pa priča o prisilni združitvi zgornjega in spodnjega Egipta. Romer je razvil več teorij o motivih na paleti, nazadnje je napisal naslednje: »Mojstri, ki so jo izdelali, podob, ki so bile veliko starejše od kateregakoli besedila ali zapisane zgodovine, niso uporabili zato, da bi zgolj dokumentirali posvetni podvig nekega posameznika kot v nekakšnem starodavnem filmskem tedniku, ampak zato, da bi z njimi prikazali ustroj novega načina vladanja in da bi z njenimi uravnoteženimi kompozicijami ponudili trdno spoznanje, celo meditacijo, o trpljenju, ki je potrebno, da se v na novo ustvarjeni ureditvi obdrži družbeno ravnotežje« (Romer, 2016, str. 119).

Slika 4: Narmerjeva paleta (James Quibell)

Izdelava takšne palete iz zelenega skrilavca je bila naporna in dolgotrajna. Pri tem so uporabljali različna orodja – ostra in topa bakrena dleta ter šila. S posebno tehniko vrezovanja materiala in glajenja z brusilnimi praški so ustvarili visokemu reliefu podobno umetnino (Romer, 2016).

Narmerjeva paleta je bila kot obredna plošča vgrajena v Horovem templju v Hierakonopolisu, da bi bila ljudem na očeh, čeprav le izbranim, kajti v svetišča navadni ljudje niso imeli vstopa. Kraljevo ime je na obeh straneh palete ob bikovi glavi (Assmann).

7.3 Podoba faraona

Navada je bila, da so se mlajši Egipčani po glavi brili, faraon pa je na glavi nosil umetno brado, da je izgledal bolj božanski. Nosili so tudi dvojno krono ali pokrivalo s kobro, ukrivljeno palico in bič (Baussier, 2005).

Slika 5: Faraon s tradicionalnim pokrivalom in z umetno brado (Oren Rozen)

7.4 Ženske ob faraonu, faraonke

Faraoni so imeli več žena, včasih so se ženili tudi s svojo sestro (kot bog Oziris). Pomembno je bilo, da je faraon dobil sina, ki ga je nasledil, čeprav je bil ta včasih še otrok (Baussier, 2005).

V glavnem so faraoni iz verskih razlogov bili moški, redko se je zgodilo, da je to vlogo dobila ženska po smrti svojega moža. Prva med njimi je bila Hačepsut, ki pa so jo kiparji kljub temu upodabljali kot moškega. Bila je namestnica prestolonaslednika in njegova mačeha, ki je prišel na prestol kot otrok (Morkot, 2002).

Ženska se v egiptovski družbi ni povzpela na visok položaj, njena naloga je bila skrb za otroke in gospodinjstvo. Le redkokaterim je uspelo zavladati. Ena takih je bila tudi kraljica Nefretete, ki je vladala skupaj z možem Ehnatonom. Bila sta neprijateljena vladarja zaradi čaščenja le enega boga Amona, ostale sta prepovedala (Guy, 2003).

Slika 6: Nefretete (Angelo Atzei)

Slika 7: Kleopatra VII. (Eric E Castro)

Kleopatra VII. je bila zadnja faraonka v Egiptu, znana je bila po svoji lepoti. Imela je sina z Julijem Cezarjem, rimskim vojskovodjo (Baussier, 2005).

7.5 Obdobja, dinastije

Današnji zgodovinarji delijo civilizacijo Egipta na 5 obdobji: staro, srednje, novo kraljestvo, pozno ter grško-rimsko dobo (Smith, 2010).

Assmann (2021) pravi, da delitve na obdobja Starega, Srednjega in Novega kraljestva v egiptovski terminologiji ni, izvira iz novodobnih preučevanj in raziskovanj zgodovine Egipta. V tistem času pa so časovno delili Egipt na dinastije.

V času starega Egipta, v obdobju 3000 let, je vladalo 31 dinastij. Nekateri vladarji so bili vplivnejši in močnejši, drugi manj. Občasno je prihajalo tudi do vojn in uporov, ki pa so bili redki (Morkot, 2002).

7.6 Spreminjanje vloge skozi čas

Kraljeva vloga se je skozi zgodovino starega Egipta nenehno spreminjala, kar je razvidno iz sprememb protokola pokopavanja kraljev. Grobnice kraljev in dvorjanov so se zelo razlikovale od grobnic, v katerih so bili pokopani ostali ljudje. Prav tako so postajali spomeniki v spomin vladarjem vedno večji in dražji (Romer, 2016).

8. ŽIVLJENJE EGIPČANOV

V današnjem času vemo o življenju starih Egipčanov le toliko, kolikor nam pričajo arheološki ostanki, monumentalne zgradbe in kipi, zapisanega je bilo zelo malo. Veliko najdb je vezanih na načrtovanje posmrtnega potovanja v večnost, ki je bilo za narod ob Nilu zelo pomembno (Maver, 2018).

Njihovo življenje se je v tistem času precej razlikovalo od današnjega. Poroke so bile dogovorjene med družinami in dekleta so se poročila mlada – stara med 12 in 14 let. Poleg tega so bile poroke med ožjimi sorodniki nekaj običajnega, zlasti v kraljevih družinah. Običajni ljudje so se poročili le z enim partnerjem, medtem ko so vladarji lahko imeli več žena (Maver, 2018).

Zakonski par je blagoslovil visoki svečenik, zakonca pa sta se lahko tudi ločila (Guy, 2003).

Guy (2003) je zapisal, da so bili Egipčani vljudno ljudstvo.

Pismeni ljudje, ki jih ni bilo veliko, so imeli najpomembnejše službe v državni upravi. Državni uradniki so lahko bili le moški, vendar pa so se redke ženske pojavile tudi na vladajočih položajih, kot na primer Hačepsut ter Nefretete, žena Amenhotepa IV., ki je vladala ob njegovem boku (Maver, 2018).

Sicer pa so bile ženske v glavnem v vlogi žen in mater, lahko so bile tudi na pomembnih verskih položajih, niso pa bile v administrativnih službah (Morkot, 2002).

Življenje v egipčanski civilizaciji je ponujalo vrsto obrtniških poklicev, med katere so spadali tudi kiparji in drugi umetniki (Morkot, 2002).

Hiše so gradili predvsem iz blatnih opek s primesmi, zaradi tega se skozi daljše obdobje niso ohranile. Z gradnjo in naseljevanjem so v Egiptu nastala nekatera pomembna mesta, npr. Memfis, Tebe, Ahetaton (Maver, 2018).

Življenjska doba Egipčanov je bila kratka (30 do 35 let). Glavna hrana sta bila kruh in pivo, mesa si večinoma niso mogli privoščiti, kar pa ni veljalo za vladajoči sloj. Oblečeni so bili v platnena oblačila. Moški so imeli kratke lase, ženske dolge, mladi in svečeniki pa so imeli obrite glave. Leta so šteli po soncu in Nilovih poplavih (Maver, 2018).

Egipt je bil središče trgovskih poti, zato so imeli na razpolago materiale iz oddaljenih krajev. Moški in ženske so se oblačili v krila, vendar so bila ženska malo daljša. Ženske so nosile tudi obleke ali pa so bile zgoraj brez oblačil, otroci do 12 let pa so bili povsem goli. Največkrat so bili obuti v sandale iz papirusovega trsja (Guy, 2003).

Kadar so ljudje zboleli, so Egipčani verjeli, da je telo napadel zli duh in zato ljudi niso zdravili, pač pa so čarali in varili napoje, da bi duhove pregnali. Za zaščito pred zobnimi duhovi so nosili amulete ter darovali daritve bogovom (Guy, 2003.)

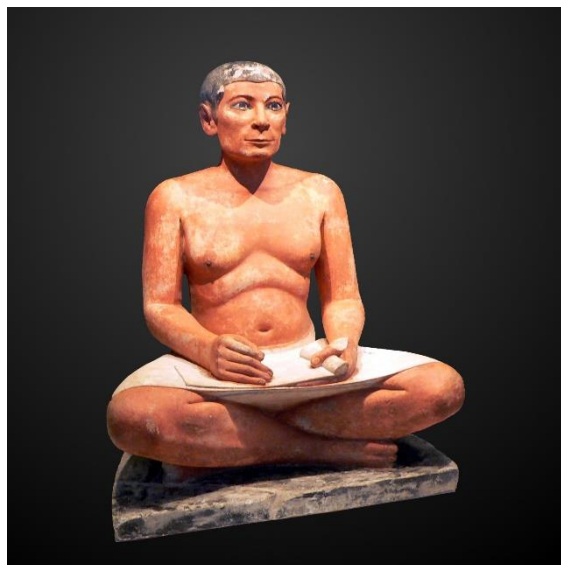
Za zločine so bili strogo kaznovani s pohabljenjem, verjeli so tudi, da je Horus bog, ki vidi vse, zato bodo tisti, ki so ubežali kazni, kaznovani po smrti. Vsak je bil dolžan preprečiti ali prijaviti

zločin. Prav tako je moral vsak obrtnik oddati poročilo, kako je prišel do sredstev za preživljanje. Če tega ni storil, so ga usmrtili, saj je veljal za prevaranta (Guy, 2003).

Egipčanska družba je bila hierarhično razdeljena, tako je poleg vladajočega razreda obstajal še srednji sloj obrtnikov in kmetov, najnižje pa so bili tisti, ki iz različnih razlogov niso bili svobodni (Tyldesley, 2010).

8.1 Življenje bogatih

Višji sloj prebivalstva so predstavljali vladar (faraon) z družino, uradniki, pisarji in vojaški poveljniki. Ti so bili bogati, saj so pobirali davke in dajatve, zato so si lahko privoščili gradnjo veličastnih zgradb. Uradniki so opravljali različna in zelo pomembna dela. Tudi poklic pisarja je bil zelo cenjen, saj ni bilo veliko tistih, ki so znali zapisovati najprej slikovno pisavo, kasneje pa preprostejšo znakovno pisavo (Morkot, 2002).

Slika 8: Egipčanski pisar (Rama)

Nekatere bogate družine so imele sužnje in so živele razkošno življenje (Guy, 2003).

Lesa je bilo malo, zato so ga uvažali in je bil namenjen bogatim. Izdelke so mizarji tudi lepo okrasili z iztesanimi detajli in s slikami. Pohištvo so izdelovali predvsem za premožne Egipčane, ki so imeli velike hiše in prav vsak del je bil okrašen ter nekaj posebnega (Guy, 2003).

Nekateri obrtniki, na primer oblikovalci kovin, so zanje izdelovali nakit, ki je bil zelo podrobno izdelan, pri tem so uporabili različne materiale, kot so kovine, dragi in poldragi kamni, dragulji, zlato, keramika in steklo (Guy, 2003).

Slika 9: Nakit in obleka (Jennifer Brown)

Nekateri materiali so bili uvoženi, kot npr. zelo cenjen kamen lapis lazuli, ki je bil izrazito modre barve in so ga dobili iz Afganistana (Romer, 2016).

Med obrtniki so bili cenjeni tudi steklarji, ki so poleg emajliranega stekla obdelovali tudi keramiko in z njo okrasili marsikateri uporabni ali okrasni predmet, ki je krasil njihove hiše (Guy, 2003).

Te so bile velike, v več nadstropjih, imele so vrt z vodnjakom, stene v hiši so bile porisane s freskami in slikami. Pohištvo je bilo izrezljano, postelje velike in razkošne z žimnicami (Guy, 2003).

Skrbeli so za osebno higieno in izgled, velikokrat so nosili lasulje z zlatimi naglavnimi trakovi – odvisno od tega, kako bogati so bili. Na glavo so si jih pritrdili s čebeljim voskom. Moški in ženske so se ličili s pastami iz zmletih mineralov, predvsem okrog oči (Guy, 2003).

Slika 10: Lasulja (Keith Schengili - Roberts)

Bogati so prirejali razkošne pojedine, saj so imeli hrane v izobilju, zraven so pili vino. Veliko časa so namenili zabavi, večinoma v družinskem krogu. Zabavo so mnogokrat popestrile plesalke, ki so bile mlade služabnice, sicer pa je bil ples tudi pomemben del verskih obredov. Igrali so na razna glasbila, nekateri menijo, da so Egipčani izumili harfo (Guy, 2003).

Čas so si krajšali tudi z raznimi družabnimi igrami (Guy, 2003).

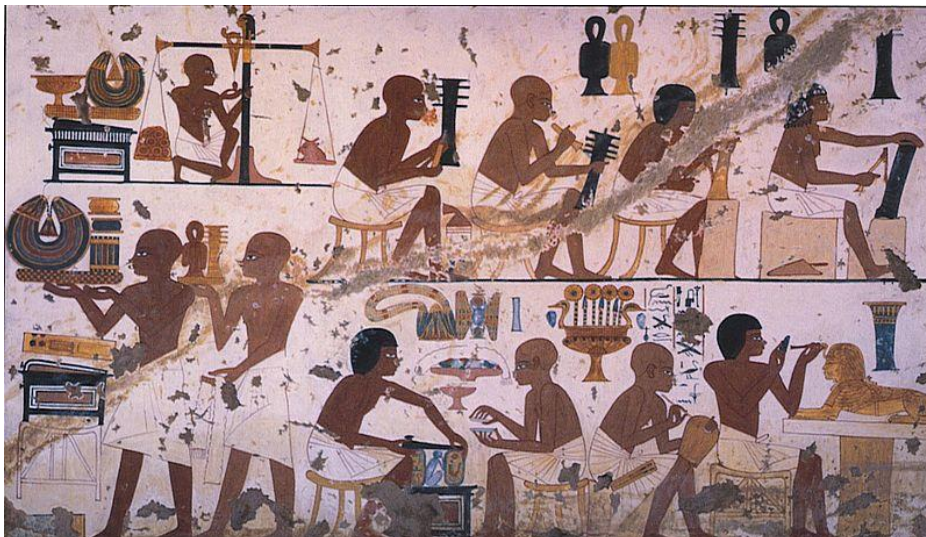
Svečeniki, ki so skrbeli za templje, so morali biti čisti in po glavi obriti. Za ohranitev zdravja so morali vdihavati vonj lotosa, ki je veljal za sveto rastlino. Na družbeni lestvici so bili zelo visoko. Lahko so se poročili in imeli družino (Guy, 2003).

V obdobju srednjega kraljestva je bilo posebej uspešno vladanje 12. dinastije, ki je zopet obudila gradnjo piramid. Egipt je v tem času širil svoje meje, zaradi razcveta trgovine pa so najdbe egiptovskih predmetov zasledili tudi v Aziji ter na grških otokih. V tem obdobju je bil tudi vrhunec egipčanske književnosti (Maver, 2018).

8.2 Življene revnejših

Življenje revnih je bilo drugačno, čeprav so bili preskrbljeni. Večina je bila poljedelcev in obrtnikov, zelo malo je bilo pismenih ljudi. Lahko so bili tudi gradbeni delavci, ki so gradili velike zgradbe za faraona (Guy, 2003).

S svojim delom so kmetje in obrtniki podpirali gospodarstvo oz. dvorne potrebe, saj so jim pobirali desetino, torej so bili vladarji in njihove družine zelo odvisne od njih (Romer, 2016).

Slika 11: Egipčanski obrtniki (Kingn8link)

Zelo so spoštovali starejše ljudi, družinske odnose so cenili prav tako kot bogati. Družine so bile velike in družinski člani so radi poslušali zgodbe o bogovih in herojskih dejanjih (Guy, 2003).

Hiše so bile zgrajene iz blatnih opek in bile so dokaj velike. Večinoma so potovali z osli, vendar pa niso odhajali daleč od doma. Velikost premoženja so merili s številom glav živine – ovac, gosi ali krav, kar je vplivalo tudi na višino davka (Guy, 2003).

Slika 12: Model hiše (Gary Todd)

Na poljih so zgradili namakalne sisteme, zato so lahko kmetovali tudi dlje od obrežja reke. Pridelovali so hrano zase, nekaj so je tudi prodali na tržnicah. Izumili naj bi tudi plug. Pred žgočim soncem so se zaščitili s čepicami (Guy, 2003).

Pili so ječmenovo pivo in jedli hrano, ki so jo pridelali. Za sladilo so uporabljali datlje ali med, saj so ga pridelali v čebelnjakih (Guy, 2003).

Tudi revnejši so radi nosili nakit in se ličili, vendar so bili za to materiali cenejši (Guy, 2003).

9. RELIGIJA IN BOGOVI

9.1 Religija

Egipt je med Grki in drugimi narodi veljal za pravljico deželo zaradi obilice bogov in verskih kultov, mnogi med njimi segajo tudi v Rimsko cesarstvo. Verovanje so določali obredi in miti in ne religijske knjige, kot v mnogih drugih religijah (Maver, 2018).

Egiptčanska religija izvira iz narave in naravnih pojavov, zato ima veliko božanstev živalske podobe. Božanstev je bilo skozi čas vedno več, stara pa so se kljub temu ohranila. Bogovi naj bi bili prisotni v vsakem prostoru in bitju, tudi človek je božansko bitje. Med bogovi je veljala hierarhična ureditev. Nekateri so bili tam že od začetka sveta, to so bili bogovi stvarjenja. Ti so bili visoko na hierarhični lestvici in so jih bolj častili. Nekateri so se lahko pojavili v različnih vlogah, nekatere so uprizorili tudi s simboli hieroglifov (Sever, 2015).

Verovali so v nekaj sto bogov. Nekatere podobe so predstavljale tudi več bogov hkrati (Guy, 2003).

9.2 Božanstva

Nekatera božanstva so se med seboj povezovala, nekatera pa so zasedla mesto vrhovnega božanstva, kot npr. Hor, Ra in Amon. Zasledimo lahko tudi povezavo bogov Amon-Ra. Velik pomen so imeli tudi Horovi starši Oziris in Izida ter boginja Ma'at. Tu so še nekateri drugi zelo pomembni bogovi: Anubis, Aton, Bes, Hator, Ptah, Set, Tot itd. Živalske glave božanstev naj bi nakazovale nekatere njihove lastnosti (Maver, 2018).

Eden najpomembnejših je bil Amon-Ra, ki je bil bog sonca, predstavljal pa je tri božanstva, združena v enem – Amona, Mouth in Khonosa (očeta, mater in sina), na Zemlji so bili to Oziris, Izida in Horus (Guy, 2003).

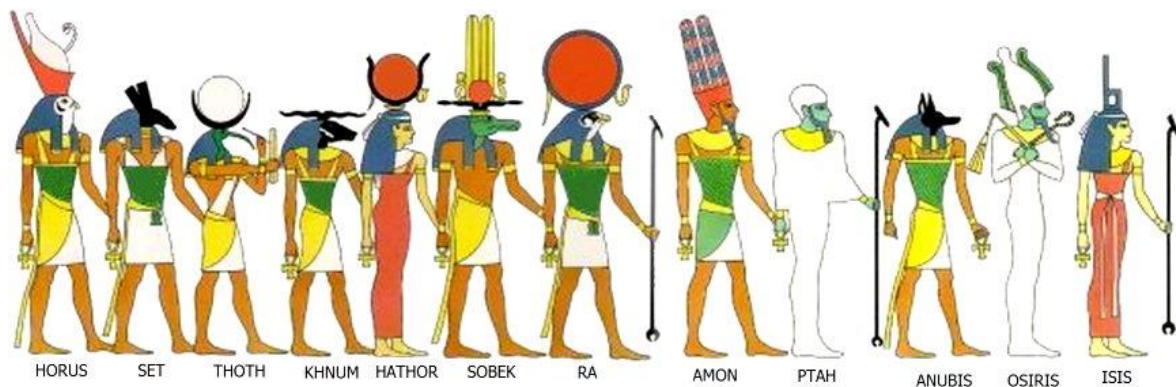
Vsaka od 42 provinc ali nomov je imela svojega boga, ki ga je častila. Glavni bog je bil sončni bog in stvarnik vseh ostalih bogov, pojavljal se je v različnih oblikah, podobah in poimenovanjih (Hart, 1994).

Spreminjanje vlog in oblik skozi čas je veljalo tudi za ostale bogove (Smith, 2010).

Nekaj najpomembnejših egiptčanskih božanstev (Kočar, 2015):

- AMON -- bog z modro kožo, prikazan v obliki sfinge z ovno glavo;
- RA -- sončni bo oz. bog svetlobe;
- AMON-RA -- povezava Raja in Amona, stvarnik vsega življenja;
- ANUBIS -- bog s šakaljo glavo, nadziral je mumificiranje, varoval je grobnico, pomagal pri sojenju po smrti;
- APOFIS -- upodobljena kot kača, ponoči naj bi napadala sončno barko pri potovanju skozi podzemlje;

- ATON -- sončev bog, ki je v času Amenhotepa IV. postal glavni in edini bog, imel je obliko sončnega diska;
- BASTET -- boginja s podobo mačke, Rajeve hčerka, predstavljala naj bi faraonovo mater, BES - majhen bog družine in poroda, v roki drži tamburin ali meč, kaže jezik;
- HAPI -- bog nilskih poplav in rodovitne zemlje, modre barve, obilnejše postave;
- HOR -- ima podobo sokola, je predstavnik faraona;
- OZIRIS in IZIDA -- brat in sestra ter oče in mati Hora, Oziris je bog podzemlja, Izida boginja prestola in plodnosti;
- MA'AT -- boginja s peresom, boginja pravice, resnice in reda;
- PTAH -- bog umetnikov in kovačev z žezlom v roki;
- SET -- Ozirisov brat in njegov sovražnik, Horov nasprotnik, zloben bog.

Slika 13: Egipčanski bogovi (Wikimedia)

Guy (2003) je zapisal o Anubisu, da je bil bog mumifikacije, bil je prikazan kot šakal zaradi šakalov, ki so pogosto obiskovali pokopališča. Veljal je za zaščitnika mrtvih, zato so bili njegovi kipi in poslikave vselej prisotni v grobnicah.

Assmann (2021) pa je razložil vlogo boginje Ma'at tako, da je bila to boginja pravice, resnice in kozmičnega reda, ki daje dejanjem posameznikov v skupnosti pomen in smer, da je dobro nagrajeno, slabo pa kaznovano. To se pokaže na poti v onostranstvo, ko stehta pokojnikovo srce, kjer se izmeri njegova pravica do nadaljevanja poti ali pa pride do zavrnitve.

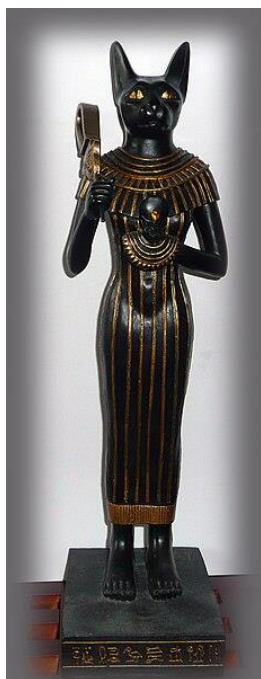

Slika 14: Boginja Ma'at (Eternal Space)

V različnih literaturah zasledimo različna poimenovanja božanstev, saj so jih zapisali tudi nekateri drugi narodi (npr. Grki), vendar se njihovo poimenovanje bistveno ne razlikuje od egiptovskega, a je težko določiti, katero poimenovanje je originalno, če to ni izrecno poudarjeno.

Sonce je imelo v egipčanskem verovanju zelo močno vlogo – poleg vloge razsvetljevanja in oddajanja toplote so verjeli, da je bog sonca Ra, ki je bil eden največjih egipčanskih bogov. Častili so ga v številnih templjih in svetiščih. Verjeli so tudi, da se sonce podnevi prevaža po nebu s sončno ladjo, ponoči pa prepotuje kraljestvo mrtvih, kjer se spopada s pošastmi ter kačo Apofis. Ljudi je pred ugrizi in piki varovala boginja Selket, ki je imela obliko škorpiona, pred katerim jih je varovala (Baussier, 2005).

Tudi v svojih domovih so Egipčani imeli kipe bogov, da so ščitili gospodinjstvo. Postavili so jih v stenske niše. Med njimi sta zagotovo bila pritlikavi bog Bes (ki je s pačenjem odganjal zle duhove) in mačja boginja Bastet, ki je ljudi varovala pred nalezljivimi boleznimi; morda so imeli tudi boginjo Tavarret, ki je uprizarjala nosečo samico nilskega konja in je ženske varovala med nosečnostjo in porodom (Smith, 2010).

Slika 15: Boginja Bastet (Kotofej K. Bajun)

V vojaških operacijah so se obračali na bogove, jih častili in prosili za zaščito pri vojskovanju, predvsem boga Amona-Raja in tudi druge (Guy, 2003).

9.3 Domovi za bogove

Bogovi so na Zemlji bivali v najsvetejših mestih – ogromnih kamnitih templjih, kamor so imeli vstop le svečeniki in faraon. Ob težavah so se obrnili na božanstva, za katera so verjeli, da živijo v velikih kipih, ki so jih upodabljali. Zanje so skrbeli s posebnimi obredi darovanja hrane in pijače, z žrtvovanjem živali, s prirejanjem praznovanj, z recitiranjem molitev in s skrbnim umivanjem (Morkot, 2002).

Tudi grobnice so bile okrašene s številnimi slikami bogov, simbolikami in hieroglifi. Verjeli so, da vklesano ime človeku pomaga k večnemu življenju. Uporabljali so barve, ki so jih izdelali iz naravnih materialov (Smith, 2010).

9.4 Spremembe v religiji

V Novem kraljestvu se je verovanje pod vladavino Amenhotepa IV. spremenilo v tem smislu, da je priznaval in častil predvsem boga Atona (bog sončne plošče), morda kot edinega, vsekakor pa po njegovem prepričanju najmočnejšega boga. Zato je zapiral templje drugih bogov, ustanovil mesto Ahetaton, ki pomeni obzorje sončne plošče, tudi sebe je preimenoval v Ehnatona, kar pomeni Atonov duh. Imel je še danes zelo razpoznavno ženo Nefretete, ki ga je pri tem podpirala. Njegov sin Tutankamon je za njim verovanje povrnil na star nivo, saj je zopet uvedel mnogoboštvo ter zopet povzdignil Tebe v glavno mesto Egipta (Maver, 2018).

Slika 16: Ehnaton in Nefretete z otroki (Martin Sillaots)

V Egipt je v času Starega Egipta prodrlo tudi krščanstvo, katerega vpliv je naraščal. Od tam izvirajo tudi nekateri znani krščanski teologi, npr. Origen in Antazij. Kasneje je zaradi arabskih pohodov zavladal islam, vendar egipčanskega krščanstva ni iztrebil (Maver, 2018).

10. POSMRTNI OBREDI IN ODHOD V ONOSTRANSTVO

10.1 Mit o Ozirisu

Verovanje v ponovno rojstvo oz. posmrtno življenje temelji na mitu o Ozirisu, ki pravi, da človek, tako kot sonce, na vzhodu vzhaja – to je rojstvo, na zahodu pa zahaja – umre. Življenje je po njihovem priprava na smrt, ta pa priprava na novo življenje. Ozirisa naj bi ubil brat Set, Ozirisova žena Izida ga najde in balzamira z Anubisovo pomočjo. Njene solze ga magično oživijo, nato spočneta Hora (Horusa). Set, ki je takrat vladal namesto Ozirisa, je to ugotovil in ga razsekal ter razmetal po deželi. Hor se je kasneje boril s Setom za prestol ter zmagal. Na podlagi tega mita se človek duhovno ponovno rodi, temu so bili namenjeni tudi posmrtni obredi. Za ponovno rojstvo se je moral pokojnik poistovetiti z Ozirisom (Sever, 2015).

10.2 Raziskovanje egipčanske kulture

Raziskovalci so morali dešifrirati hierogliffe, da so lahko raziskovali to kulturo. Veliko so izvedeli tudi iz zapisov v piramidah, kar so bila pravzaprav pogrebna besedila ali uroki. V nekaterih jih je bilo tudi nekaj sto. Iz starih Heliopolitanskih in Tebanskih zapisov so izvedeli vse o tem, kako so si Egipčani predstavljali nastanek sveta, iz Knjige podzemlja, v kateri so zapisani pogrebni teksti in napotki za vzdrževanje ravnovesja v kozmosu, za pomoč faraonu pri prehodu v drugi svet, je opisano tudi, da bog Amon-Ra podnevi potuje čez nebo, ponoči pa po podzemlju. Besedila so razvozlali tudi iz Knjige mrtvih, kjer so zbrani uroki in je zapisano, kaj se dogaja v podzemlju, nastala pa so v templjih (Kočar, 2015).

10.2.1 Knjiga mrtvih

Egipčanska knjiga mrtvih je bil priročnik za duhovno samospoznavanje, zapisana je na papirusu, nastala je okrog 1300 pr. n. št. V njej so religijska besedila, služila je kot priročnik za pokojnika, ko bo njegova duša potovala skozi vmesni svet v onostranstvo kot pomoč pri premagovanju ovir v podzemlju ter doseganju razsvetljenja (Sever, 2015).

Knjigo mrtvih so pokopali zraven umrlega, da bi lahko recitiral zapise v njej za lažji in varnejši prehod v posmrtno življenje (Guy, 2003).

10.3 Grobnice

Zelo kmalu so začeli graditi grobnice, ki so bile v začetku skromne, narejene iz opeke iz blata, kasneje so gradili velike kamnite in kompleksne zgradbe (Maver, 2018).

V redkih kulturah so lastniki grobov hkrati avtorji svojih grobnic. Za egiptovskega vladarja je bila grobnica najpomembnejše življenjsko delo, v njej je bilo zapisano njegovo življenje na Zemlji, spomin na njegova dejanja, njegova vrednost in ugled, bila je kot ogledalo njegovega življenja (Assmann, 2021).

Vera upravičuje razkošne grobnice, saj je čas, preživet na Zemlji, le kratek delček v primerjavi s posmrtnim življenjem v večnosti. Največji poudarek je na tem, da se te živi spominjajo, ko odideš v onostranstvo (Assmann, 2021).

10.3.1 Piramidne grobnice

Piramide so bile grobnice vladarjev, predstavljale so velikansko stopnišče, po katerem naj bi se kralj pridružil sončnemu bogu. Piramide so po obliki posnemale tudi pragrič, ki je ob stvaritvi dežele Egipt zrasel iz vode, nanj pa naj bi stopil sončni bog, ki je nato ustvaril ostala božanstva (Hart, 1994).

Prvi vladar, ki si je zamislil in uresničil gradnjo grobnice v obliki piramide iz kamna, je bil faraon Džoser, in sicer okrog 2650 pr. Kr. pri Memfisu. Kmalu so začeli graditi še višje piramide, ki stojijo v Gizi, severno od Memfisa, namenjene so bile faraonom četrte dinastije: Keopsu, Kefrenu in Mikerinu, in sicer okrog leta 2500 pr. n. št. (Maver, 2018).

Slika 17: Piramide v Gizi (Oisin Mulvihill)

Piramide so v bistvu ogromni faraonski nagrobni spomeniki, Keopsova zaseda kar 54000 kvadratnih metrov površine. Globoko v piramidah so grobnice faraonov, zaščitene s težkimi kamnitimi kladami (Oertwig, 1964).

Zakladi Keopsove piramide so bili v njej na varnem 1500 let, nato so jo oropali. Ob grobnicah so pokopavali tudi ladje, ki so jih pokojniki potrebovali za posmrtno potovanje.

10.3.2 Dolina kraljev

Po obdobju velikih piramid so kralje pokopavali v podzemne skalnate grobnice (Guy, 2003).

Največ grobnic je v Dolini kraljev, ki je oddaljena od poplavnih območij in je med skalovjem na zahodni strani Nila. Prepričani so bili, da Dolino kraljev varuje boginja Mereceger, ki so jo upodabljali kot kobro. Nedotaknjena je ostala le grobnica kralja Tutankamona, njena vsebina je hranjena v kairskem muzeju (Hart, 1994).

Dolina kraljev je nastala, ko si je faraon Tutmosis I. postavil grobnico v skalnih tleh samotne doline blizu Teb v upanju, da njegove grobnice ne bi našli in je izropali. Domnevajo, da so bili delavci, ki so gradili grobnico, po končanem delu ubiti, da nihče ne bi izdal skrivnega mesta.

Kasneje so se mu pridružili tudi drugi vladarji, ko so preminuli. Skupaj jih je bilo tam pokopanih preko 30 in velja za največje pokopališče faraonov. Tam so nedotaknjeni ležali okrog 3000 let (Oertwig, 1964).

10.4 Obredi

Obredi so bili namenjeni ohranjanju vezi z onostranstvom. Za to so obstajali predpisi, ki so se jih morali natančno držati. »Obredi in recitacije so bili natančen posnetek kozmičnega življenja in cikličnega pojavljanja njegovih naravnih pojavnih oblik: dneva in noči, poletja in zime, gibanja zvezd, poplav Nila, sejanja in žetve, propada in preporoda« (Assmann, 2021, str. 94.)

V svetiščih so svečeniki opravljali obrede, kjer so žgali kadila, prižigali sveče in škropili prečiščeno vodo ter izrekli besede: Jaz sem čist. Svečenik je na vratih žrtvenega prostora zlomil glinast pečat, da se je pokazal zlati kip boga, ki ga je nato okrasil, sledilo je žrtvovanje hrane (Hart, 1994).

10.4.1 Zgodnji posmrtni obredi

V zgodnjih obredih prvih kraljevih družin je bil običaj, da so ob pogrebu dvornih ljudi žrtvovali večje število ljudi, da so jih hkrati z vladajočimi pokopali okrog kraljeve grobnice. Namen tega pobijanja je bil, da bi vladar s seboj vzel tudi duše teh ljudi, da bi lahko živele naprej z njim. Kmalu so ta obred opustili in z vladarji pokopavali veliko materialnih dobrin (Romer, 2016).

10.4.2 Posmrtni obredi

Egipčani so verjeli v posmrtno življenje, zato se je pri njih razvilo pogrebno čaščenje za zagotavljanje večnega življenja (Hart, 1994).

V Srednjem kraljestvu naj bi po prepričanju mnogih znanstvenikov tudi običajni ljudje dobili možnost posmrtnega življenja, za katerega so seveda morali biti po njihovem verovanju izpolnjeni določeni pogoji. Doslej je bilo to omogočeno le vladajočemu sloju ljudi, v tem času pa se napisi pojavijo tudi na krstah navadnih smrtnikov (Maver, 2018).

Duša umrlega naj bi sedemdeset dni potovala skozi vmesni svet, v tem času so truplo pripravljali na pokop. Za lažji prehod so stene grobnic ter sarkofage opremili z uroki iz Knjige mrtvih, med lanene povoje pa dali amulete, da bi ga varovali. Njihovi sorodniki so v tem času šli skozi očiščevanje ter živeli z minimalnimi potrebami in bolj na duhovni ravni, da bi se povezali s pokojnikom. Umrlega so očistili ter natrli z natronom, da se je telo izsušilo. Nato so truplo balzamirali. Ta postopek je vodil Anubisov svečenik z Anubisovo masko, izvajal pa svečenik, ki je bil oblečen v Horusa. Mumificiranje se je začelo z odstranitvijo notranjih organov, ki so jih shranili v posebne kanopske posode oz. baldahinske vrče. Skozi nosno votlino so odstranili tudi možgane, ki jih niso shranili. Najpomembnejši notranji organ je bilo srce, zato so ga pustili na svojem mestu. Telo so izsušili do konca, ga namazali z olji in mazili, notranjost pa napolnili s smolami in platnenimi grudami. Ovili so ga v tkanino rumene ali rdeče barve ter povili z lanenimi trakovi od zahoda proti vzhodu. Vmes so dali amulete. Eden od njih je

skarabej, ki predstavlja rojstvo novega življenja. Po sedemdesetih dneh se je duša dokončno osvobodila od telesa. Mumiji so nadedli pogrebno masko, ki je izražala mirnost in mladost. Mumijo so posvetili s posebnim obredom odpiranja ust in oči s posebnim orodjem, s katerim se je svečenik, oblečen v leopardjo kožo, simbolično dotaknil pokojnikovih ust in oči. Ostali svečeniki so med tem brali svete tekste in himne. Mumijo so nato odpeljali do grobnice. Pokojnike nižjega stanu so impregnirali malo drugače. V onostranstvu je pokojnika čakala preizkušnja dvakratnega tehtanja srca na posmrtnem sodišču. Najprej je bilo na vrsti tehtanje vesti s tehtnico, kjer je na eni strani bilo srce, na drugi pa pero boginje Maat, ki je moralo biti težje od srca, da je pokojni veljal za duhovno čistega. Nato je nadaljeval pot s sončno barko skozi podzemni svet Duat s številnimi hudimi preizkušnjami in nevarnostmi. Pri tem ga je spremljal bog Ra in nekateri drugi bogovi, pomagal pa si je lahko s Knjigo mrtvih. Če jih je prestal, je na koncu lahko zopet opravil obred tehtanja srca ter stopil pred Ozirisa. Ta mu je nato podaril večno življenje v onostranstvu (Sever, 2015).

Slika 18: Mumificiranje (Jean Robert Thibault)

Trupla so balzamirali, da so ustavili trohnenje. Mumije so bile označene z lesenimi deščicami za identifikacijo ter s sliko boga Anubisa, da jih varuje (Hart, 1994).

V grobnicah so postavili tudi kipe bogov podzemlja, da bi v podzemlju odvrčali zlo, prebarvanih s črno barvo, ki je veljala za barvo življenja. Prepričani so bili tudi v to, da so v vsakem srcu zapisana vsa človekova dejanja, zato srce bogovi v podzemlju stehajo ter odločijo o njegovem večnem življenju. S seboj v onostranstvo so lahko vzeli, kar so potrebovali, zato so skupaj z njimi pokopali tudi te predmete ter zaklade (Hart, 1994).

Mumificiranje so v obdobju nove države, okrog 1500 pr. n. št., izpopolnili z odkritjem novih snovi. Poleg tega je postopek postal bolj zapleten, saj so drobovino preparirali posebej. Na obraz so jim dali dragocene in precizno izdelane maske ter jih položili v večslojne okrašene krste (Morkot, 2002).

Slika 19: Mumija v krsti (Mary Harrsch)

Egipčani so trupla mumificirali, da so za vedno ohranili telo, saj je služilo kot počivališče oz. dom za dušo. Mumificirali so tudi nekatere živali (Smith, 2010).

Skozi stoletja so se pogrebni običaji spreminjali, spreminjale so se grobnice in tudi krste pokojnikov, tako po obliki kot po poslikavah. Spreminjale so se tudi tehnike mumificiranja trupel ter pogrebni obredi (Sever, 2015).

10.5 Potrebe preminulih

Verjeli so, da jih bo pokojnik potreboval svoje telo tudi v onostranstvu. Prepričani so bili, da je posmrtno življenje le nadaljevanje zemeljskega. V grobnico so dali dragocene in uporabne predmete, hrano in pijačo v prepričanju, da bo jih bo pokojnik potreboval v posmrtnem življenju (Oertwig, 1964).

Egipčani so imeli jasno predstavo, kako bo izgledalo življenje po smrti. Po njihovem prepričanju potrebuje duša po smrti osebno lastnino prav toliko kot v zemeljskem življenju, zaradi tega so pokopali skupaj s telesom tudi premoženje pokojnika. Grobnice bogatih Egipčanov so poleg tega bile izdatno poslikane z motivi iz vsakdanjega življenja in obredov. Stari Egipčani so upali na udobno življenje po smrti v Ozirisovem onostranstvu (Masom, Alexander idr., 1990).

11. ODKRITJE GROBNIC

11.1 Zakladi iz grobnic

Ob grobnicah so bili v templjih svečeniki, ki so varovali faraonove grobnice, a so bile kljub temu velikokrat izropane. Predvidevajo, da so tudi sami hote ali nehote sodelovali pri ropanju zakladov iz grobnic (Oertwig, 1964).

Nekatere ukradene dragocenosti so izsledili in jih razstavili v muzeju v Kairu, prav tako mumije in ostale zaklade, ki so jih našli v grobnicah. Ko so po več tisoč letih premestili mumije v muzej, se je zgodilo naslednje: »Kot blisk se je razširila med prebivalstvom vzdolž Nila novica, kakšen tovor vozi ladja. Prebivalci so se zbrali na nilskih bregovih in spoštljivo pozdravljali faraone na njihovi vožnji: možje s častnimi salvami iz pušk, žene z ubranimi žalostinkami. Egipčanski kralji so nestrohnili vstali iz groba in še po tisočletjih jim je njihovo ljudstvo izkazalo dolžno čast« (Oertwig, 1964, str. 62).

11.2 Tutankamonova grobnica

Pred dobrimi 100 leti je arheolog Howard Carter raziskoval Dolino kraljev ter preučeval že odkrite grobnice, pri tem pa odkril novo grobnico. Izkazalo se je, da gre za grobnico faraona Tutankamona, ki je umrl v starosti 18 let, zato je vladal kratek čas. V njej je bilo veliko različnih predmetov, kot so počivalnice, prestol, dragocene vaze, skrinje, zlate palice, stoli, pručke, vozovi itd. Predmeti so bili okrašeni z izjemno umetniško dovršenostjo. Presenečen je v eni od sob grobnice naletel na dva kipa v moški velikosti iz črnega lesa in z zlatimi sandali, z glasniškimi palicami v rokah, okrog glave je bila čez čelo ovita kobra. Stala sta ob zapečatenem vhodu v sobo, kjer je bila 26 kvadratov velika faraonova grobnica. Zapolnjevala jo je velika zapečatená pozlačena skrinja, v kateri so bile še tri. V sredini je bil sarkofag s tremi krstami, eno v drugi. Notranja je bila iz masivnega zlata v obliki kraljevega telesa ter zelo lepo okrašena. »Šele ko so dvignili ta pokrov, so stali pred Tutankamonovo mumijo. Portretu podobna zlata maska je pokrivala obraz, prsti na rokah in nogah so tičali v zlatih tulcih. Pod platnenimi povoji mumije, ki je bila zaradi preobilne uporabe mazilnega olja zelo poškodovana, so našli dragocene prstane, amulete in druge dragocenosti. Pogled na Tutankamonovo mumijo, ki je več ko tri tisoč let počivala v temi grobnice in bila sedaj še enkrat ljudem na očeh kot ostanek človeškega življenja iz pradavnih časov, je napravila na znanstvenike nepozaben vtis« (Oertwig, 1964, str. 67).

Slika 20: Tutankamonova krsta (Mark Fischer)

Glava faraonove mumije je bila pokrita z znamenito zlato in lepo okrašeno mrtvaško masko. Umetniška dela egiptovskih umetnikov so na zelo visoki razvojni stopnji in so vplivala tudi na ostale kulture (Oertwig, 1964).

11.3 Prekletstvo grobnic

Zapisi prekletstev v grobnicah govorijo, da bo vsak, ki bo plenil ta grob, na koncu kaznovan oz. uničen. Tako grobni prostor ni smel biti oskrunjen, saj je lastnina pokojnika in se tudi ne sme ponovno uporabiti (Assmann, 2021).

Prekletstvo grobnice se je v nekaj primerih tudi zares zgodilo. »Novejše raziskave so na zidovih grobnic odkrile sledove strupa, ki je morda eden od vzrokov za to, da se prekletstvo včasih tudi zares uresniči« (Guy, 2003, str.32).

Nekateri strokovnjaki domnevajo, da bi lahko bil vzrok smrti raziskovalcev plesen, ki so jo vdihavali med raziskovanjem, ko se je dvigovala s tal zaradi gibanja po grobnici (Rachle, 2015).

12. EGIPTOVSKA PISAVA

Že pred obdobjem Starega Egipta je tam nastala slikovna pisava, ki je vsebovala nekaj več kot 1000 znakov. Za razvoj pisave je bil po njihovem prepričanju zaslužen modri bog Tot, ki naj bi jo izumil. Umetnost pisanja je bila zelo pomembna, zato so bili zelo cenjeni poklici pisarjev (Maver, 2018).

Nato so razvili hieroglifno pisavo, ki so jo najprej zapisovali na kosti ali skrilaste tablice, kasneje pa na papirus (Morkot, 2002).

Hieroglifska pisava je vsebovala okrog 700 simbolov, namenjenih predvsem verskim besedilom in ritualom. Iz njih zelo malo izvemo o vsakdanjem življenju navadnih Egipčanov, saj govorijo predvsem o vladarjih. Več o življenju v Egiptu izvemo iz slik in kipcev, ki so se ohranili (Guy, 2003).

Skrivnost egipčanske pisave je s pomočjo znanja grščine razvozlal Francoz Jean-Francois Champollion v 19. stoletju, saj so antični Grki zapisovali, kaj so na svojih popotovanjih videli (Leskovar, 2020).

Slika 21: Hieroglifi (Hosni bin Park)

O hieroglifih je Assmann zapisal: »Zasnovana je bila kot pisava, namenjena spomenikom, enako kot so bili spomeniki namenjeni hieroglifom. V Egiptu dosežejo kamnite zgradbe in napisi – graditev in jezik – edinstveno povezavo« (Assmann, 2021, str. 87).

Najstarejši literarni zapisi na papirusih in glinenih tablicah izhajajo iz časa Srednjega kraljestva. Na njih so zapisane pripovedi, himne, hvalnice itd. Pisanje je bilo namenjeno peščici ljudi, ki so neposredno služili vladarju ter se po obnašanju, oblačenju in vedenju močno razlikovali od ljudi nižjih družbenih slojev. Za pisarje so se šolali točno določeni otroci iz visoke družbe in s tem predstavljali sloj izobražencev, zvestih svojemu vladarju. Norme obnašanja so bile s tem tudi zapisane, ne le posredovane z ustnim izročilom (Assmann, 2021).

13. UMETNOST IN ARHITEKTURA

Umetnost in arhitektura sta v Egiptu tesno povezani. Veliko stebrov in skulptur je izklesanih iz kamna. Na njih so reliefi in gravure, ki pričajo o življenju Egipčanov (Guy, 2003).

13.1 Gradbeni material

Naplavljen mulj so Egipčani izkoristili tudi za izdelovanje opek, ki so jih sušili na soncu, za gradnjo. To je bil poceni in lahko dostopen material. Iz njega so gradili hiše in tudi kraljeve palače. Vendar pa ta naravni material ni bil dovolj odporen na zunanje vplive, zato so ga nadomestili s kamnom. Iz kamna so gradili predvsem veličastna svetišča, kipe in stebre ter grobnice. Poleg apnenca so uporabljali tudi alabaster in kvarcit ter druge drage kamne iz nahajališč v puščavi. Težke kamnite bloke so prevažali s čolni po Nilu (Morkot, 2002).

13.2 Veliki arhitekturni projekti

13.2.1 Gradnja piramid

Faraon Djoser je dal postaviti prvo stopničasto piramido, ki se nahaja v Sakari. Izdelali so jo iz lepo obklesanih kamnov treh različnih vrst, zato so morali rokodelci iz dvornih delavnic, ki so izdelovali vrče, postati kamnoseki. Sprva ni bil namen graditi piramide, vendar so dvajset let hkrati z gradnjo spreminjali načrte in tako je nastal tak Djoserjev spomenik. Orodje iz bakra se je na tako trdni podlagi hitro obrabilo, zato so zanj porabili ogromne količine bakra. Arhitekt te megagradnje je bil dvorjan Imhotep. Z njo je močno zaslovel in Egipčani so ga častili še dolgo po tem (Romer, 2016).

Po izgradnji Djoserjeve piramide so bili prebivalci Sakare tako ponosni nanj, da so ga častili kot boga, njegovega arhitekta pa so imeli celo za boga. O simbolizmu piramid je Assmann zapisal: »In vendar so piramide zagotovo simboli in kot take so most med vidnim in nevidnim, med tu in ne-tu, med zdaj in ne-zdaj« (Assmann, 2021, str. 82). In še: »Piramida ne predstavlja nič vidnega, kar ni ona sama, ona ustvarja nekaj vidnega. Zaradi svoje privzdignjene oblike je kažipot v nebesa« (Assmann, 2021, str. 82). Nadaljuje: »Zato piramide simbolizirajo in vizualizirajo organizacijsko sposobnost države, utelešeno v kralju, katerega volja je dovolj močna, da premika gore« (Assmann, 2021, str. 86).

Slika 22: Džoserjeva piramida (Carole Raddato)

Po zgledu Džoserjeve piramide so v Gizi postavili še večje in preciznejše piramide. Grobnice v obliki piramid so zgradili tudi za uradnike. Gradnja je bila dolgotrajna in zahtevna (Morkot, 2002).

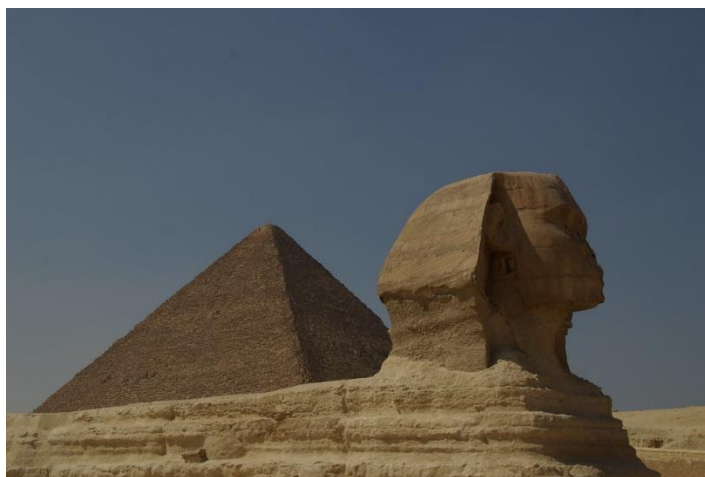
Največja piramida stoji v Gizi in se imenuje Keopsova piramida oz. Velika piramida, visoka je 139 m, gradilo jo je 20.000 do 25.000 delavcev približno 25 let. Zanje so porabili 2,3 milijona kamnitih blokov (Maver, 2018).

Ta piramida stoji na levem bregu Nila, jugozahodno od mesta Kairo. Imenuje se tudi Kufujeva piramida (Keops je Kufujevo grško ime) in danes velja za eno od sedmih svetovnih čudes antičnega sveta. V notranjosti so s hodniki povezani trije prostori, Kufujev sarkofag pa je narejen iz rdečega granita. Zraven te piramide stojita še dve manjši piramidi, grobnica njegovega sina Kefrena ter Kefrenovega sina Menkavra. Kljub temu, da sta manjši od Keopsove, sta še vedno zelo visoki (Leskovar, 2020).

Za gradnjo piramid so potrebovali ogromno ljudi, ki so jih pripeljali z vseh koncev Egipta. Zraven gradbišča so jim uredili preprosta bivališča, kjer so živeli. Ti delavci so sicer bili prisiljeni delati na gradbišču piramid, vendar so za svoje delo dobili plačilo (Assmann, 2021).

Poravnane so bile s stranmi neba, kot povezava z nebom, kar kaže na pomembnost astronomije v tistem času, medtem ko so bili grobovi po navadi poravnani s tokom Nila (Assmann, 2021).

Piramide delujejo mistično, saj imajo posebno geometrijsko obliko, s katero naj bi pritegovale energijo iz vesolja in jo vračale. Keopsova piramida ima zaradi svoje velikosti največjo energetska moč in astralni vpliv. V njej niso našli nobenih poslikav ali zapisov (Sever, 2015).

Slika 23: Keopsova piramida in Velika sfinga (Ernesto Graf)

V Gizi so postavil tudi veliko sfingo, ki ima telo leva in glavo človeka. Izklesana je iz apnenčaste podlage, dolga je 37 metrov in visoka 15,5 metrov. Nekateri egiptologi menijo, da je bil njen namen varovati faraonovo grobnico (Guy, 2003).

13.2.2 Templji

V času vladanja pete dinastije, ko piramid niso več gradili, so postavljali raje sončne templje zaradi priljubljenosti in v čast sončnemu bogu Raju. Faraoni so celo tekmovali v gradnji tovrstnih templjev (Maver, 2018).

Tempeljski kompleksi, ki so jih gradili, so bili iz kamna in so bili zelo dovršeni in slikoviti. Skulpture so bile izdelane iz zelo trdih kamnov, kot npr. granit. Zelo razgiban in slikovit je temeljski kompleks boga Amona-Raja v Karnaku (Morkot, 2002).

Kompleks templjev v Karnaku pri Tebah zaradi umetniške izoblikovanosti in velikosti teh templjev še danes velja za čudo arhitekture. Krasijo jih številni hieroglifi z religiozno vsebino in opisi dogodkov. Z razvozlanjem hieroglifske pisave smo spoznali življenje in delovanje starih Egipčanov. Današnji Egipčani so ponosni na svoje prednike ter njihove stvaritve, zato jih skrbno negujejo in hranijo (Oertwig, 1964).

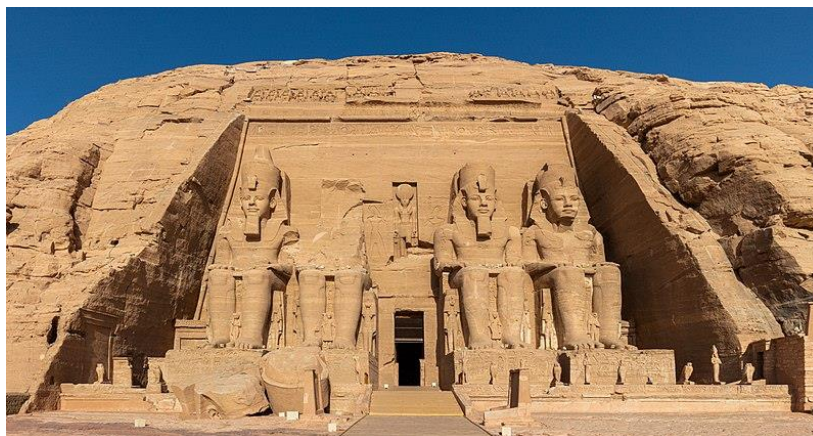
Slika 24: Karnak (Diego Delso)

Arheološki napredek je viden predvsem iz časa vladanja Ramzesa II., saj je dal postaviti kompleks templjev v Luxorju, in sicer z visokimi stebri in ogromnimi kipi, ki so njemu v čast. Njegovo ime je bilo vklesano tako rekoč v vsak zidak. Vhod v kompleks krasita velikanska Ramzesova kipa (Masom, Alexander idr., 1990).

Slika 25: Luxor (Vyacheslav Argenberg)

Velike tempeljske zgradbe in mogočne skulpture so izredno natančno izdelane. Ramzes II. je v pečine peščenjaka dal vklesati dva skalna templja v Abu Simblu in ker je bil zelo samovšečen vladar, se je dal ovekovečiti s štirimi ogromnimi skulpturami pred enim od njih. Te templje so pred dobrimi 60 leti morali zaradi gradnje jezusa prestaviti na višje mesto, da bi bili zaščiteni. Z mednarodno finančno pomočjo so jih razstavili in nato na novi lokaciji zopet sestavili (Guy, 2003).

Slika 26: Abu Simbel (Diego Delso)

13.2.3 Obeliski

Obeliski (monumentalne kamnite igle, monoliti) so visoki granitni stebri s kvadratnim tlorisom in piramido na vrhu, ki predstavlja pragrič. Nekateri so tehtali več sto ton. Postavljeni so bili pred vhomom v mesta, svetišča ali pa so bili posvečeni bogovom. Danes jih najdemo tudi v

drugih krajih po svetu. V njih so vklesani hieroglifi, ki pripovedujejo o kakšnem pomembnem dogodku oz. kateremu božanstvu so posvečeni (Guy, 2003).

13.3 Umetnost

13.3.1 Okrašeni predmeti in drobna umetnost

V Egiptovskem muzeju v Kairu hranijo ogromno predmetov, najdenih v grobnicah faraonov ali drugje, od velikih kipov, sarkofagov in nagrobnikov, do majhnih predmetov, kron in nakita ter tudi mumij. Na mnogih predmetih so naslikane slike iz vsakdanjega življenja Egipčanov, na nekaterih so tudi slike obredov in običajev (Donadoni, 1975).

S poslikavami lončevine ter drugih izdelkov so prikazali življenje v takratni družbi, verovanje v bogove in čaščenje vladarjev. Najzgodnejši predmeti, na katerih so uprizorili vladarje v vsej njihovi božanskosti, so bili palete ter žezla. Palete so bile iz skrilavca, imele so obliko ščita, lahko so bile tudi zelo velike obredne palete, ki so bile okrašene na obeh straneh (Morkot, 2002).

Ena najznamenitejših in najstarejših je Narmerjeva paleta, ki je stara okrog 5000 let, in to je 20- kilogramska plošča iz zelenega skrilavca, na kateri je reliefno upodobljena cela zgodba zmage kralja Narmerja pri združitvi obeh delov Egipta – zgornjega in spodnjega. Arheologi so ugotovili, da ima na upodobitvah kralj enkrat krono enega, nato pa drugega dela Egipta. Tako je prikazan kot vladar vsega egiptovskega ozemlja. Prikazani so prizori kaznovanja in ubijanja nasprotnikov oz. upornikov. Dodani so tudi simboli določenih božanstev (Donadoni, 1975).

Iz obdobja starega Egipta je bilo najdenih veliko umetnin, ki so imele točno določen namen. Na primer razni amuleti, kot je hrošč skarabej, ki je simbol sončnega boga Keprija; ta predstavlja govnača, ki posnema gibanje sonca, ko po tleh kotali kroglico govna. Ali pa amulet svetega ibisa, ki je podoba boga Tota kot boga meseca, računstva, pisanja in zdravilstva. Našli so tudi amulete očesa vadžeta, ki varuje vse, kar je za njim. Ohranilo se je tudi veliko število kipov vseh mogočih bogov, izdelanih iz različnih materialov (Hart, 1994).

Slika 27: Amuleti (Mark Cartwright)

Manjša umetniška dela in hieroglifi so krasili tudi vsakdanje predmete in jih takratni prebivalci niso videli kot umetnine (Guy, 2003).

13.3.2 Slikarstvo in kiparstvo

Božanstva so imela običajno podobo živali in jih zasledimo kot sestavne dele motivov slik in reliefov, lahko pa tudi kot samostojne kipce in poslikave. (Donadoni, 1975)

Znan je kip Anubisa, kip Amona-re, kip Ozirisa, kip Hnuma, kip Hora, kip Bastete, kip boginje Taveret, kip Besa, itd. (Hart, 1994).

Bog Hor je bil bog vladarjev, zato je bil velikokrat upodobljen s sokoljo glavo zraven vladarja ali na njegovem ramenu (Hart, 1994).

Poleg kipov bogov so izdelali tudi kipe vladarjev, njihovih žena, uradnikov, svečnikov itd. (Hart, 1994).

Slika 28: Kip faraona Ehnatona in Nefretete (Wafi Mall)

Kipi in slike so bili pobarvani z mineralnimi pigmenti, ki so tudi imeli simbolni pomen, npr. moški z rdečo, ženske z rumeno barvo kože, modra ali zlata predstavljata božanskost, črna pa je bila barva ponovnega rojstva (Morkot, 2002).

Egiptčanski kipi so običajno stoječi z levo nogo malo pred desno, sedeči ali pa doprsni. Veliko je tudi reliefov iz različnih materialov. Nastali so z določenim namenom, lahko tudi za uporabo za določene običaje, npr. rezervne glave, ki so jih v grobnicah postavili zraven krste kot nadomestni del telesa. V nekaterih grobnicah pomembnih uradnikov so našli lesene kipe s sestavljenimi deli telesa, ki so tudi služili kot rezervni deli, velikokrat niso imeli zveze z resnično

podobo pokojnika. Ker so bili pisarji in drugi uradniki zelo cenjeni, so bili pokopani v grobnice blizu faraonov, v njih pa so bili kipi, ki so jih prikazovali pri njihovem delu. Tudi tu se je izgled le-teh razlikoval od resnične podobe. Pogosti so tudi kipci figuric, ki prikazujejo neko delo, na primer ženska melje žito, služabnik umiva vrč, pivovar, prinašalka darov itd. Iz teh kipcev oz. tudi naslikanih prizorov lahko sklepamo, kako je pred več tisoč leti neko opravilo potekalo, kako so preživljali prosti čas, kakšne pripomočke so uporabljali, kakšna so bila glasbila itd. Reliefi in slike so bili opremljeni tudi s hieroglifi. Nemalokrat so upodobljene tudi razne bitke oz. vojska. Na slikah in reliefih so osebe upodobljene v za egiptovsko umetnost značilni prepoznavni pozi – glava in noge iz profila, torzo od spredaj. Ta stil se obdrži skozi vsa obdobja vladanja faraonov. Starejše podobe imajo značilno pričesko z daljšimi lasmi ter oblečenim krilom z gubami. V rokah držijo orodje, orožje ali druge pripomočke. Iz katerega obdobja je bila neka umetnina, so sklepali po tem, v kateri grobnici so jo našli oz. kaj je predstavljala (Maver, 2018).

Slika 29: Freska egiptovskega lovca (Jan van der Crabben)

Nekateri kipi so posebnih oblik in izstopajo od običajnih, ki so značilni za določeno obdobje, npr. kockast kip človeka. Tu so še sfinge, ki imajo telo živali in človeško glavo. V muzeju najdemo tudi znamenite Tutankamonove krste in njegovo smrtno masko, kipce Tutankamona, skrinjo za posode z njegovim drobovjem in ostale predmete iz njegove grobnice (Donadoni, 1975).

V poznem obdobju Egipta so najraje posnemali umetnost slavnih umetnikov starega in srednjega kraljestva (Maver, 2019).

Na številnih egiptčanskih tablicah so bili zabeleženi dogodki obredne narave, letopisi, napisi kot etikete, kronike itd. (Assmann, 2021).

14. TUTANKAMONOVA ZAPUŠČINA

Tutankamon se je rodil kot Tutanchaton, kot sin faraona Echnatona v 14. stoletju pr. Kr. in bil kasneje preimenovan v Tutankamona, kar pomeni »Atonova živa podoba«. Z devetimi leti je nasledil očeta in se poročil z očetovo polsestro. Vzgojen je bil v monoteistični veri, ki jo je uvedel njegov oče, kajti priznaval in častil je le enega boga – Atona, ki je bil bog Sončeve plošče. Tutankamon je oživil mnogoboštvo, kot je bilo prej, obnovil svetišča bogov in zopet povrnil pomen mesta Tebe kot prestolnice Egipta (Edwards, 1980).

Kot mladi kralj se je znašel v težkem položaju, a se je potrudil, da je popravil zapuščino svojega očeta in uvedel verske reforme ter zopet vzpostavil harmonijo med ljudmi in bogovi (Leskovar, 2020).

Umril je mlad, star okoli sedemnajst ali osemnajst let. O vzroku njegove smrti znanstveniki še ugibajo, nastale so različne teorije, od infekcij do genske napake, ki je bila najverjetnejši vzrok. To sklepajo po incestnih razmerjih v družini, saj naj bi bila skupaj z njim pokopana tudi njegova dva balzamirana otroka, ki naj bi imela hude genske okvare. Njegova nepričakovana smrt je bila vzrok, da so hitro zgradili grobnico, ki se je ohranila do današnjega časa (Leskovar, 2020).

Njegova grobnica leži nasproti Luxorja, v t. i. Dolini kraljev, kjer so grobnice številnih egipčanskih faraonov. Z njim so bili pokopani tudi njegovi zakladi, zaradi česar so mnoge grobnice izropane, vendar pa je Tutankamonova ostala nedotaknjena. Pred približno 100 leti jo je odkril arheolog Howard Carter. Ob vhodu v grobnico so postavili doprsni kip glave, ki verjetno ponazarja Tutankamona, ki raste iz lotosa. Lotos je veljal za božansko rastlino in skulptura je verjetno ponazarjala Tutankamonovo rojstvo. Simboli lotosa se pojavijo večkrat na raznih egipčanskih predmetih. Poleg zakladov so v grobnici našli še natančno poslikano pohištvo z motivi živali in vladarjev, posode za hrano in druge dragocene predmete, skupaj jih je bilo okrog 5000 (Edwards, 1980).

Slika 30: Tutankamonova grobnica (Harry Burton)

Na pohištvu najdemo slike, ki so precizno izdelane, kot na primer poslikava stola, na katerem sta naslikana mladi kralj in njegova žena v značilnih barvah – modri kroni, temni barvi kože, v svečanih oblačilih in s sončevo ploščo nad njima, ki predstavlja boga Atona.

Ozadje je pozlačeno, v motivu kraljica maže kralja z dišečimi esencami, kar nakazuje na kraljevi običaj. Na nekem drugem stolu imamo iz lesa izrezljan motiv Tutankamona, obkroženega z nekaterimi najpomembnejšimi božanstvi, s svetimi predmeti, hieroglifi in sončevo ploščo nad glavo. Vhod v grobno komoro, v kateri se je nahajala krsta, je bil zazidan, po stenah so bile slike, sarkofag je bil v več slojih, med njimi so bili kipci živali in ljudi. Krste so bile okrašene s hieroglifi in slikami božanstev. V sarkofagu je ležala nedotaknjena Tutankamonova mumija v triplastni krsti, oblikovani po telesu, ki faraona predstavlja kot podobo boga Ozirisa, s svečanim pokrivalom s kobro, ki simbolizira moč in božansko oblast. S faraonsko brado, s prekrižanimi rokami, v katerih drži zakrivljeno palico in cepič. To nakazuje, da je bil faraon po smrti združen z omenjenim bogom. Krste so bile lepo okrašene in izdelane iz različnih materialov. Med posameznimi krstami so bile lanene rjuhe, okrašene z listi lotosa, oljčnimi listi in dragocenim nakitom. Tutankamonova mumija je imela med povoji številne amulete, ki naj bi jo varovali, na trebuh pa je imela položeno čudovito okrašeno zlato bodalo z nožnico. V notranjosti je mumija čez glavo pokrita z razkošno zlato masko z detajli iz modrega stekla, ki so okrašeni s tremi ogrlicami ... V grobnici so bile najdene tudi številne figure ušabti (več kot 400), ki so predstavljale utelešenje mrtvega, njihovo število so v kasnejših pokopih zreducirali (Edwards, 1980).

Slika 31: Tutankamonova posmrtna maska (Roland Unger)

Slika 32: Ušabti figurice (Gary Todd)

Mit o Tutankamonovem prekletstvu se je po odkritju grobnice razširil med ljudmi, ki so verjeli, da se bo vsak, ki vstopi vanjo in moti faraonov mir, kmalu srečal s smrtjo. Prekletstvo naj bi potrdila smrt naročnika izkopa ter še nekaterih članov ekipe. Vendar se je kasneje izkazalo, da je bil zapis prekletstva v grobnici napačno interpretiran (Leskovar, 2020).

15. METODE DE LA

Že pred začetkom raziskovanja sem si ogledala nekaj dokumentarnih oddaj o starem Egiptu ter si s tem ustvarila neko širšo sliko o življenju v Egiptu v tistem času. Pri raziskovanju pa sem se opirala na arheološka in zgodovinska odkritja v literaturi, zato sem si izposodila nekaj knjig iz več knjižnic. Pregledala sem kazala in poiskala ustrezna poglavja v knjigah. Poglavja sem prebrala in povzela uporabne informacije ter jih oblikovala v smiselne sklope raziskovalne naloge.

Pregledala sem tudi spletno gradivo ter si pomagala z diplomskimi, magistrskimi in s seminarskimi nalogami z ustreznimi naslovi. Povzela sem koristne podatke iz nalog in jih umestila v svoje raziskovanje.

Na spletu sem poiskala ustrezne fotografije z licenco splošne uporabe ter jih umestila na ustrezna mesta v nalogi. Raziskovala sem po priporočenem postopku.

16. REZULTATI ali IZSLEDKI

Ugotavljam, da je na voljo dovolj literature, s katero sem dobila dober vpogled v življenje starih Egipčanov.

Njihova mitologija je bila izrazita in je temeljila na mnogoboštvu in obredih. Templji so služili kot domovanja za bogove in so veljali za sveta mesta. Zanje so skrbeli svečeniki po natančno določenih protokolih.

Vladarji so bili primerljivi z bogovi, mnogi so veljali za božanstva. Družba je bila disciplinirana in vljudna. Arhitektura in umetnost sta bili med seboj povezani in sta imeli sporočilno vrednost. Izražali sta značilen egipčanski slog, ki se skozi stoletja ni bistveno spremenil.

17. DISKUSIJA ali RAZPRAVA

Ko sem raziskovala egipčansko kulturo, sem to storila z vidika religije ter ugotavljala, na katera področja življenja Egipčanov je imela le-ta največji vpliv. Prav tako sem jo povezala z umetnostjo, saj ji je dajala navdih in velik pomen.

V začetku sem postavila štiri hipoteze, ki sem jih skozi raziskovanje preverila s preučevanjem literature.

Hipoteza 1: Religija je imela močno vlogo v življenju starih Egipčanov.

Hipotezo sem potrdila, saj sem ugotovila, da so verovali v mnogo božanstev, na katera so se obračali v težavah oz. so jih častili, da bi jim le-ta pomagala in jih ščitila. Naravne pojave so si

razlagali kot vpliv bogov in so se jih po svoje tudi bali. Zlasti velik pomen je imela religija na posmrtno življenje, v katerega so verjeli. Za prehod v onostranstvo so morali biti izpolnjeni določeni pogoji. Tudi vladarje so spoštovali in častili, saj so predstavljali božje namestnike na Zemlji. Verjeli so, da je zemeljsko življenje priprava na posmrtno ter da se vsa dejanja shranijo v srcu posameznika in je zaradi tega lahko človek po smrti tudi kaznovan.

Ker so Egipčani živeli ob reki Nil, kjer je bilo veliko živali, so bogove velikokrat upodabljali z živalskimi glavami oz. v živalskih podobah, kar kaže na njihovo povezanost z naravo oz. življenjem v tem okolju.

Hipoteza 2: Čaščenje bogov je bilo na visokem nivoju.

Ker je tudi med božanstvi veljala hierarhija, so nekateri veljali za vrhovne bogove in te so častili bolj kot ostale. Verjeli so, da so bogovi bivali v templjih, ki so bili sveti kraji. Vanje so imeli vstop le svečeniki in faraon. Bogovi naj bi bili naseljeni v kipih, ki jih upodabljajo. Zato so zanje skrbeli svečeniki, ki so kipe redno umivali, jim prirejali praznovanja, jim darovali hrano in pijačo, žrtvovali živali, recitirali molitve in izvajali določene obrede po točno določenih protokolih. Svečenik je na vratih žrtvenega prostora zlomil glinast pečat, da se je pokazal zlati kip boga, ki ga je nato okrasil. Poleg tega so v svetiščih žgali kadila, prižigali sveče in škropili prečiščeno vodo ter pred žrtvovanjem izrekli besede: »Jaz sem čist.«

Svečenik je moral biti urejen – po glavi obrit, skrbno umit in oblečen v določena oblačila.

V nekaterih obredih, kot na primer posmrtnih, so se svečeniki oblekli v točno določene bogove, da so uprizorili dejanja bogov, ki naj bi bili ključni pri izvajanju teh obredov.

Določenim bogovom so bili posvečeni celotni tempeljski kompleksi. V njihovo čast so izdelovali umetnine, ki so jih nato postavili na ustrezna mesta.

Ker so bili ti obredi zelo natančno določeni in velikokrat zapleteni, sklepam, da je ta hipoteza potrjena.

Hipoteza 3: Religija in umetnost sta bili tesno povezani.

Da bi se povezali z bogovi, so umetniki z njihovimi podobami poslikali stene domov, templjev in grobnic. Izdelali so tudi večje in manjše kipe bogov ter jih postavili na vidna mesta ali s točno določenim namenom v grobnice in templje, kjer jih je bilo še posebej veliko.

Na ta način so bili v stiku z božanstvi ter jim namenjali posebno pozornost. Verske obrede bi težko izvajali brez umetniških stvaritev, saj se je religija izražala skozi umetnost. Tudi to hipotezo sem lahko potrdila.

Hipoteza 4: Umetnost priča o življenju staroegipčanske civilizacije.

To hipotezo sem prav tako potrdila, saj je bila v času starega Egipta izumljena pisava – hieroglifi, ki pa je bila zapisana največkrat na predmetih in zidovih, kasneje tudi na papirusu, veliko več informacij pa dobimo iz umetniških del, zlasti fresk in drugih slik, ki prikazujejo življenje vladarjev in navadnih ljudi, lov na živali, kmetijstvo, domača opravila, zabave, vojne pohode, celo kaznovanje upornikov, obrede, transport z ladjami itd. Zelo nazorno je prikazano, kako so bili oblečeni, kaj so počeli in katere pripomočke so uporabljali. Obstajajo tudi kipci, ki

prikazujejo določena opravila, npr. pranje perila, delo pisarja ipd. in so dragoceni dokazi o običajih ter življenju tega ljudstva.

18. DRUŽBENA ODGOVORNOST, TRAJNOST, NAPREDEK

S svojo raziskovalno nalogo sem prispevala k družbeni odgovornosti s tem, da sem obudila spomin na kulturo, ki je pred tisočletji uspešno funkcionirala po natančno določenih pravilih in družbenem redu, spoštovala starejše in varovala arhitekturne in umetniške dosežke.

Delovala je predvsem znotraj svojega ozemlja ob Nilu in nanjo druge kulture niso imele velikega vpliva. S svojo inovativnostjo in tehnološkim razvojem je delovala v skladu z naravo in bi v določenih pogledih lahko bila vzor današnji družbi.

Z velikimi gradbenimi projekti in arhitekturnimi presežki so pomembno prispevali h kulturni dediščini Egipta in umetniški zbirki človeštva. Zato so potomci starih Egipčanov lahko upravičeno ponosni na svoje prednike.

19. ZAKLJUČEK

Stari Egipčani so bili odvisni od reke Nil, zato so nanjo gledali s spoštovanjem, saj jim je v času poplav naplavljala rodovitno prst. Občasno so doživeli tudi sušo ali pa so bile poplave uničujoče, zato so častili bogove, da bi jim pri tem prizanesli in jim pomagali. V tistih časih si ljudje niso znali razlagati naravnih pojavov, zato so imeli za vsako stvar svoje božanstvo, ki je uravnavalo določeno področje.

Egipčanski vladarji so bili božji sinovi in so bili spoštovani ter cenjeni. Njihova vloga je bila dedna.

Verjeli so v posmrtno življenje, ki so si ga prislužili z vzornimi delovanjem na Zemlji. Sprva je bilo namenjeno le vladajočemu sloju prebivalstva, kasneje pa omočeno tudi ostalim. Pri pogrebnih obredih so poskrbeli, da se je pokojnikovo telo ohranilo za vedno, saj ga bo po njihovem verovanju duša umrlega potrebovala za počivališče. To so dosegli z zapletenim postopkom mumificiranja ter telo skrbno shranili v krste, te pa položili globoko v grobnice. Le-te so lahko bile zelo velike zgradbe ali pa vklesane v živo skalo. Z njim so pokopali tudi hrano, pijačo, predmete in zaklade, ki pa so jih skozi čas žal izropali. Kljub temu je precej primerkov shranjenih v muzejih.

Imeli so tudi svoj pogled na smrt ter postopek prehoda v onostranstvo, kjer so se nadejali večnega življenja. Vse skupaj je temeljilo na mitih o bogovih, ki naj bi imeli ključno vlogo zlasti v posmrtnem obdobju človeka.

Zaradi obredov, čaščenja in verovanja so gradili velike monumentalne kipe, stebre ter druge umetniške skulpture in zgradbe, ki so jih ohranjali in dopolnjevali ves čas svoje civilizacije. Iz njih lahko sklepamo, kakšen je bil način življenja, kakšni so bili običaji ter vloge vladarjev in božanstev. O tem pričajo tudi številne freske na stenah templjev, grobnic in drugih zgradb. K temu pa pripomorejo hieroglifi, ki so sestavni del večine umetnin.

Ugotavljam, da so imeli vladarji absolutno oblast, a so se njihovi načini vladanja kljub temu malo razlikovali med seboj. Četudi dobimo občutek, da so bili pravični in občudovani, pa pri vseh le ni bilo tako. Npr. faraon Amenhotep IV. ni bil priljubljen zaradi uvedbe monoteizma ter nepriznavanja drugih bogov, vladar Ramzes II. se je poveličeval sam ter dal svojo podobo večkrat izklesati v velikanske kipe, svoje vojaške uspehe pa je dal zapisati v številne stebre in stene, Narmer je s silo združil zgornji in spodnji Egipt itd.

Vprašala sem se, ali vemo dovolj o zadovoljstvu preprostih ljudi v starem Egiptu. So bili zadovoljni s tem, kar so imeli, in s tem, kar so jim kot davek pobrali? So bili srečni, ko so vse življenje gradili visoke zgradbe za vladarja? O tem vemo zelo malo. Vemo le toliko, kolikor o tem pričajo kipci in poslikave. Veliko več ovekovečenih podatkov se nanaša na vladarje in bogove.

Presenetljivo je bilo to, da so bile poroke med ožjimi družinskimi člani nekaj povsem običajnega in celo zelo zaželenega. Ob tem se poraja vprašanje, kako so lahko tako dolgo in uspešno

vladali, saj so po vsej verjetnosti imeli mnogo genetskih okvar, ki so jih pri tem ovirale. Tudi teh podatkov arhitektura ne razkriva kaj dosti.

Pri predelovanju literature sem naletela tudi na nekatere izključujoče se podatke, zato sem se spraševala, ali so vsi izsledki verodostojni. Ne gre mogoče le za sklepanje posameznikov, kjer se lahko pojavi napačno interpretiranje? Bila sem dosledna pri izbiri znanstvenega gradiva in se izogibala nekompetentnim virom.

20. VIRI IN LITERATURA

Alexander Pat, Masom Caroline, *Grosser Bildführer zur Bibel*, 1990, Berlin, Brunnen.

Assmann Jan, *Duh starega Egipta: Zgodovina in mišljenje v času faraonov*, 2021, Komen, Rex.

Baussier Sylvie, *Egipt in faraoni*, 2005, Ljubljana, Modrijan.

Donadoni Sergio, *Egiptovski muzej*, 1975, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Edwards Iorwerth Eiddon Stephen, *Tutanchamun: Das Grab und seine Schätze*, 1980, Bergisch Gladbach, Gustav Lübke.

Guy John, *Egipčani*, 2006, Ljubljana, Grica.

Hart George, *Stari Egipt*, 1994, Murska Sobota, Pomurska založba.

Kočar Gregor, *Bogovi starega Egipta*, 2015, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Seminarska naloga.

Leskovar Maja, *Egipt v času Novega kraljestva*, 2020, Maribor: Filozofska fakulteta, Magistrsko delo.

Maver Aleš, *Od klinopisa do Teodore: Sprehod skozi zgodovino starega veka*, 2018, Celje, Celjska Mohorjeva družba.

Morkot Robert, *Stari Egipt in njegova kraljestva*, 2002, Ljubljana, Cankarjeva založba.

Oertwig Siegfried, *Pokopana mesta: Izlet v kraljestvo arheologije*, 1964, Maribor, Obzorja.

Rachle Sabrina, *Stari Egipt: Zlato kraljestvo na Nilu*, 2015, Ljubljana, Mladinska knjiga.

Romer John, *Zgodovina starega Egipta: Od prvih kmetovalcev do Velike piramide*, 2016, Ljubljana, Slovenska matica.

Sever Sandra, *Egipčanski kult smrti in njegove reprezentacije*, 2015, Maribor: Pedagoška fakulteta, Diplomsko delo.

Smith Miranda, *Stari Egipt*, 2010, Tržič, Učila International.

Tyldesley Joyce, *Egipt*, 2010, Ljubljana, Mladinska knjiga.

20.1 Viri slik

Slika 1: Rodovitna obala Nila (Shutterstock, dostopno na <https://www.wilsoncenter.org/article/egypt-and-ethiopia-curse-nile> , 27.1.2024)

Slika 2: Dvojna krona ali pšent (Jeff Dahl, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Double_crown_2.svg , 27.1.2024)

Slika 3: Hor z dvojno krono (Archai Optix, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Horus_as_falcon_god_with_Egyptian_crown_from_the_27th_dynasty_%2806%29.jpg , 27.1.2024)

Slika 4: Narmerjeva paleta (James Quibell, dostopno na <https://picryl.com/media/james-quibell-archaic-objects-green-slate-palette-14716-1904-d98902> , 27.1.2024)

Slika 5: Faraon s tradicionalnim pokrivalom in umetno brado (Oren Rozen, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Israel_Museum_290416_Pharaoh_in_Canaan_02.jpg , 27.1.2024)

Slika 6: Nefretete (Angelo Atzei, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mia_nefertiti.jpg , 27.1.2024)

Slika 7: Kleopatra VII. (Eric E Castro, dostopno na <https://www.flickr.com/photos/ecastro/209743337> , 27.1.2024)

Slika 8: Egipčanski pisar (Rama, dostopno na <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Louvre-antiquites-egyptiennes-p1020372-gradient.jpg> , 27.1.2024)

Slika 9: Nakit in obleka (Jennifer Brown, dostopno na <https://www.worldhistory.org/article/1037/fashion--dress-in-ancient-egypt/> , 27.1.2024)

Slika 10: Lasulja (Keith Schengili – Roberts, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:WigCover-FromTombOf3MinorWivesOfThutmoseIII_MetropolitanMuseumOfArt.png , 27.1.2024)

Slika 11: Egipčanski obrtniki (Kingn8link, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Egyptian_Farmers.jpg , 27.1.2024)

Slika 12: Model hiše (Gary Todd, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Egypt_Stone_or_Clay_House_%2828265788542%29.jpg , 27.1.2024)

Slika 13: Egipčanski bogovi (Wikimedia, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deuses_Egipcios.png , 27.1.2024)

Slika 14: Boginja Ma'at (Eternal Space, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Maat_%28Goddess%29.png , 27.1.2024)

Slika 15: Boginja Bastet (Kotofelij K. Bajun, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lady_basht_wiki.jpg , 27.1.2024)

Slika 16: Ehnaton in Nefretete z oktroki (Martin Sillaots, dostopno na <https://www.flickr.com/photos/martinsillaots/5231807147> , 27.1.2024)

Slika 17: Piramide v Gizi (Oisin Mulvihill, dostopno na <https://www.worldhistory.org/image/80/the-pyramids/> , 27.1.2024)

Slika 18: Mumificiranje (Jean Robert Thibault, dostopno na <https://www.worldhistory.org/image/12664/anubis-tending-to-a-mummy/> , 27.1.2024)

Slika 19: Mumija v krsti (Mary Harrsch, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mummy_with_painted_cartonnage_Roman_Period_ancient_Egypt_%28305782494%29.jpg , 27.1.2024)

Slika 29: Tutankamonova krsta (Mark Fischer, dostopno na <https://www.illustratedcuriosity.com/history/history-ancient-history/tutankhamuns-dagger-was-made-from-meteorite/> , 27.1.2024)

Slika 21: Hieroglifi (Hosni bin Park, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Egyptian_hieroglyphics.jpg , 27.1.2024)

Slika 22: Djoserjeva piramida (Carole Raddato, dostopno na https://commons.m.wikimedia.org/wiki/File:Pyramid_of_Djoser_built_in_the_27th_century_BC_during_the_Third_Dynasty_for_the_burial_of_Pharao_h_Djoser,_Saqqara,_Egypt_%2850601532791%29.jpg , 27.1.2024)

Slika 23: Keopsova piramida in Velika sfinga (Ernesto Graf, dostopno na <https://www.flickr.com/photos/egraf/1632647403> , 27.1.2024)

Slika 24: Karnak (Diego Delso, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Templo_de_Karnak,_Luxor,_Egipto,_2022-04-03,_DD_162.jpg , 27.1.2024)

Slika 25: Luxor (Vyacheslav Argenberg, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Luxor_Temple,_Luxor,_Egypt.jpg , 27.1.2024)

Slika 26: Abu Simbel (Diego Delso, dostopno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Templo_de_Rams%C3%A9s_II,_Abu_Simbel,_Egipto,_2022-04-02,_DD_03.jpg , 27.1.2024)

Slika 27: Amuleti (Mark Cartwright, dostopno na <https://www.worldhistory.org/article/494/the-egyptian-amulet-pious-symbols-of-spiritual-life/> , 27.1.2024)

Slika 28: Kip faraona (Elsie McLaughlin, dostopno na <https://www.worldhistory.org/image/6919/akhenaten--nefertiti/> , 28.1.2024)

Slika 29: Freska egiptovskega lovca (Jan van der Crabben, dostopno na https://www.worldhistory.org/Egyptian_Culture/ , 28.1.2024)

Slika 30: Tutankamonova grobnica (Harry Burton, dostopno na <https://picryl.com/media/tutankhamun-tomb-photographs-2-019-e29df5> , 28.1.2024)

Slika 31: Tutankamonova posmrtna maska (Roland Unger, dostopno na <https://snl.no/Tutankhamon> , 27.1.2024)

Slika 32: Ušabti figurice (Gary Todd, dostopno na <https://www.flickr.com/photos/101561334@N08/28415674265> , 27.1.2024)